

NÉHÁNY SZÓ A TAVASZRÓL

Manapság gyakran lehet hallani, hogy az utóbbi években nincsen tavasz, a tél után rövid átmenet után hirtelen kezdődik a nyár. Nézzük, igazuk van-e azoknak, akik azt állítják, hogy régen másként volt, vagyis tavasszal igazi tavasz volt. Először is, határozzuk meg, mit fogadunk el a tavasz, a nyár, az ősz és a tél kezdetének? Magyarországon az évszakok kezdete nem esik egybe a csillagászati évszakok kezdetével. Az időjárás nem ragaszkodik a naptári határokhoz, ezért nem helyes az az állítás, hogy a meteorológiai tavasz március 1-én, a nyár június 1-én kezdődik, az ősz kezdőpontja szeptember 1., a télről pedig december 1-től beszélhetünk. Célszerűnek tűnik az éghajlati évszakokat hőmérsékleti határokkal kijelölni. A tél és a nyár közötti átmenetre nézve a tavaszról, magáról tavaszról és a tavaszutóról lehet beszélni. Réthly Antal, a XX. század elején tevékenykedő meteorológus javasolta a meteorológiai évszakokra vonatkozó fenti fogalmakat és hőmérsékleti határokat. Ezeket felhasználva – az 1971–2004. közötti időszak budapesti hőmérsékleti adataira támaszkodva – megállapítottuk, hogy a tavaszról (amikor a napi középhőmérsékletek 4 és 8 fok között alakulnak) március 4. és 22. között tart (18 nap). Maga a tavasz (a 8-13 fok közötti napi középhőmérsékletekkel) március 22-én kezdődik és április 22-én ér véget (összesen 31 napig tart). Majd április 23-tól május 15-ig, átlagosan 23 napon, a tavaszutóban van részünk (ez alatt az idő alatt a napi középhőmérsékletek 13 és 17 fok között mozognak). Ezek szerint már május 16-tól kezdődik a nyárelő, ami igaz is, mert ebben az időszakban a hőmérséklet alakulása a június eleji viszonyokat tükrözi (1. ábra).

1. ábra. Napi átlagos középhőmérsékletek alakulása január 1. és június 30. között

A fentiek szerint tehát a tavasz átlagosan tényleg rövid ideig, összesen **72** napig, azaz kb. két és fél hónapig tart. Ezzel szemben a nyár 118 napot, közel 4 hónapot foglal magába. Az a tény, hogy a télből a nyárba való átmenet valóban rövid, Magyarország éghajlatának szárazföldi jellegéből adódik. Az egyes években a tavasz kezdete és vége lényegesen eltér az átlagos határnapoktól, ami a Kárpát-medence természetes éghajlati ingadozásának következménye. A tavaszról egyébként a XX. század első felében is átlagosan március 15-én kezdődött és a tavaszutó május 20-ig tartott, a tavasz tehát átlagosan **74** napos volt, így a mostani és a régi tavaszok átlagos hosszúsága között nincs jelentős különbség!

Március első harmada időjárását tekintve nagyon változatos lehet. Sok esetben a telet idézi, de kellemes, meleg időjárás is előfordulhat ebben az időszakban. Az átlagos

napi középhőmérsékletek rendszerint már február 10-től 0°C felett alakulnak, így márciusra sem jellemzők a fagypont körüli, illetve alatti napi értékek. Általában a március 11. és 31. közötti időszak az év legdinamikusabban melegedő periódusa, ez alatt az idő alatt a napi középhőmérséklet-emelkedés meghaladja a 3 fokot. A tavaszi felmelegedés a március 20. utáni időszakban a leggyorsabb (1. és 2. táblázat).

Az egyes években a hőmérséklet alakulásában nagy szélsőségek mutatkoznak. Március elején 5 százalékos valószínűséggel lehet -5 és -10 fok közötti fagyokra számítani, 1 százalékos valószínűséggel pedig -10, -15 fokos értékek is előfordulhatnak (1963. március 1-én Győr környékén -24,8 fokot regisztráltak, Budapesten a legalacsonyabb márciusi hőmérsékletet, -14,8 fokot, 1986. március 4-én mérték). A legmagasabb márciusi hőmérsékletet

1. táblázat

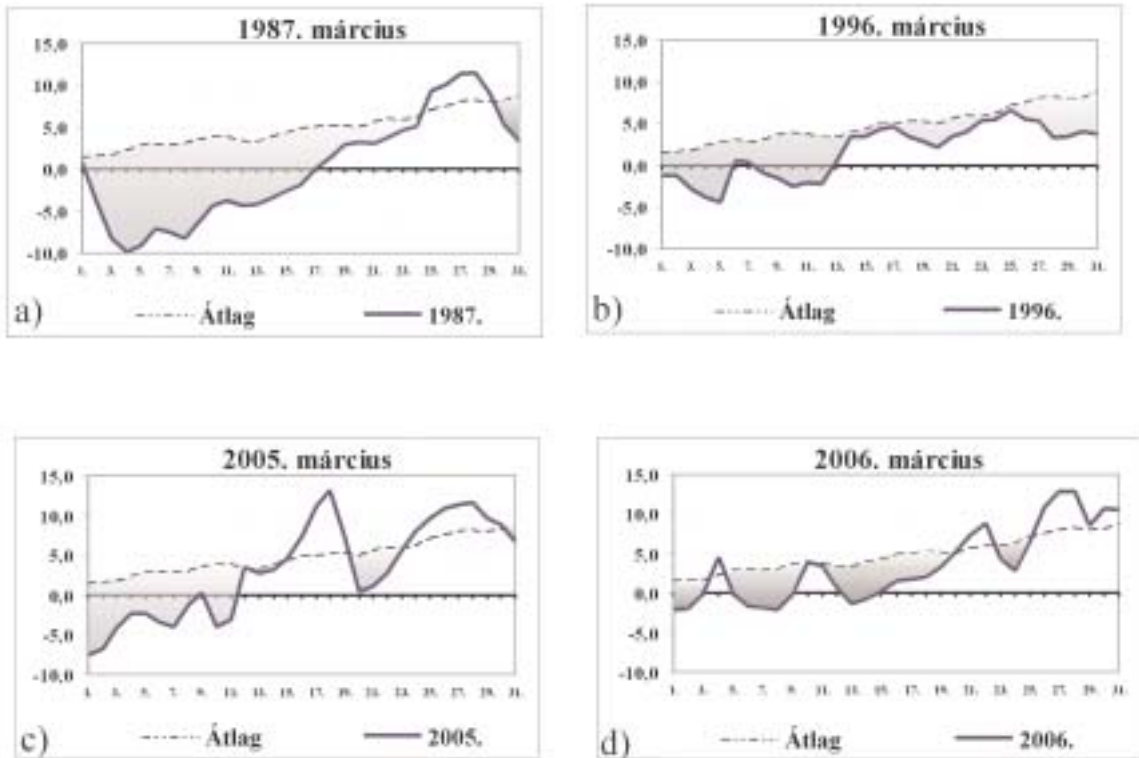
Év	1987.	1932.	1958.	1931.	1962.	1996.
Havi középhőmérséklet, °C	0,0	0,4	0,9	1,3	1,5	1,7

Márciusi középhőmérsékletek alakulása a leghidegebb márciusokban

2. táblázat

Év	1990.	1934.	1916.	1977.	1989.	1981.
Havi középhőmérséklet, °C	9,0	8,8	8,8	8,3	8,2	8,1

Márciusi középhőmérsékletek alakulása a legmelegebb márciusokban

2. ábra. Márciusi napi középhőmérsékletek alakulása a sokévi átlaghoz viszonyítva

(+28,4°C) 1977. március 24-én, Homokszentgyörgy térségében jegyezték fel. Az utóbbi években már március elején is többször előfordultak +20 fok feletti napi maximumok.

A 100 évnél is hosszabb havi középhőmérsékleti adatsorokat elemezve kiválasztottunk néhány leghidegebb és legmelegebb márciusot.

A közel 120 éves periódust megvizsgálva megállapítható, hogy a leghidegebb március 1987-ben volt (2-a. ábra). Ebben az évben a márciusi havi középhőmérséklet kb. 5 fokkal az átlag alatt maradt. Az évszakhoz képest rendkívül hideg időjárás csak a hónap végén fordult enyhébbre. Érdeemes megemlíteni, hogy ebben az évben március 4. és 8. között az éjszakai legalacsonyabb hőmérséklet többfelé -15, -20 fok alá süllyedt, sőt egy-egy helyen -22, -25 fokot is mértek (pl. március 5-én Iregszemcse térségében -25,2°C-ot regisztráltak!). Ebben a hónapban a Dunántúl északnyugati, nyugati területein 15 – 20 napig volt hótakaró, az ország többi részein a hótakarós napok száma

5 és 10 között váltakozott. A hónap végén viszont hirtelen berobbant a meleg, és a didergető hideg napok után napközben +17, +21 fokra is emelkedett a hőmérséklet.

1996. márciusában (2-b. ábra) az átlagosnál 3-4 fokkal hidegebb, csapadékban és napfényben szegény volt az időjárás. A hónap első harmadában a hideg és havazásokban gazdag tél után folytatódott a télies időjárás. Különösen hideg volt az idő március 5-én, ezen a napon az éjszakai órákban a Dél-Alföldön -15, -18 fokra hűlt le a levegő, a talajközeli rétegben a hótakaró felett -18, -20 fokra is csökkent a hőmérséklet. Március elején a nappali órákban is többfelé fagyponthoz alacsony maradt a csúcshőmérséklet, sőt március 4-én és 5-én az ország keleti részén a kora délutáni órákban mindössze -1, -4 fokra melegedett föl a levegő. Március középső harmadában (főként 11. és 13. között) sem változott az időjárás jellege, vagyis folytatódott az inkább téliesen hideg, borongós időjárás.

2005-ben is késett a kítavasodás (2-c. ábra). Ebben az évben a nagyon hideg, kemény fagyokat hozó február után március közepéig hó takarta a földeket. Szokatlan hideg volt a hónap első hetében. Március 2-án például Rábagyarmaton a kora hajlani órákra -21,5 fokra csökkent a hőmérséklet. A havi átlaghőmérséklet nem volt szokatlanul alacsony, de ha az egész hónapnál rövidebb szakaszokat vizsgálunk (pl. március első hete, illetve első fele), akkor 2005-ben ez a második leghidegebb időszak volt.

Az idén is a hideg január és február után, amikor már mindenkinek elege volt a téli hidegekből, havazásokból, nem sietett a várva várt kítavasodás (2-d. ábra). Igaz, hogy 2006. márciusában a napi átlag alatti hőmérsékletekben nem találtunk szélsőségesen alacsony értékeket, de nagyon is kellemetlenül érintett minket az elhúzódó tél szorítása. Ráadásul március első felében sokfelé havazott, a havazásokat gyakran erős, ill. viharos szél kísérte.

Kalmár Györgyné